

Státní závěrečná zkouška pro bakalářské prezenční studium

Sociálně pedagogické asistentství

1. Obhajoba bakalářské práce

2. Ústní zkouška

Ústní zkouška u státních závěrečných zkoušek se koná v předmětech:

a) Sociální pedagogika

b) Pedagogika a psychologie

c) Multikulturní výchova a sociální práce

A) SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA

System okruhů k SZZ je vytvořen tak, aby pokryl všechny klíčové oblasti sociální pedagogiky. Předpokladem pro úspěšné složení SZZ jsou nejen teoretické znalosti, ale i praktické dovednosti studentů. Ke každé otázce si studenti podle zadání připraví praktické ukázky (kasuistiky, reflexe ze svých pedagogických deníků, portfolia, analýzy zpracovaných studií, excerpta ze studia primární a sekundární literatury, výchovné a metodické postupy apod.). Komise (zkoušející) posuzuje, jak je student schopen propojit teoretické znalosti a praktické zkušenosti (příklady). Posuzuje se adekvátnost příkladů, pochopení problematiky, vhodnost metodických postupů apod. Student si losuje jednu otázku z okruhu sociální pedagogiky a metodologie a jednu ze zbývajících okruhů.

Obecná část sociální pedagogiky

- 1) Sociální pedagogika jako vědní disciplína, její vztah k příbuzným a participujícím oborům (sociální práce, sociální a kulturní antropologie, sociální politika, sociální psychologie apod.). Vymezení sociální pedagogiky v současnosti (např. v ČR, SRN, Polsku, na Slovensku), aktuální oblasti jejího zájmu.
- 2) Historické aspekty vzniku a rozvoje sociální pedagogiky (např. J. J. Pestalozzi, G. A. Lindner, P. Natorp). Kořeny sociální pedagogiky v historických koncepcích dějin významných představitelů (např. úloha a význam františkánů, jezuitů), výchovné koncepce D. Bosca, A. S. Makarenka, E. T. Setona, R. Baden-Powela, J. Foglara apod.
- 3) Pojetí a funkce výchovy (edukace) v životě člověka a ve společnosti (biologická a společenská determinace výchovy, vztah socializace a výchovy, průběh a obsah socializace, sociální role, historické proměny sociálních rolí, současné požadavky na výchovu pro naplňování sociálních rolí, teorie sociálního vyloučení apod.).
- 4) Profese (tzv. profesiogram) sociálního pedagoga. Vymezení jeho pracovních činností a kompetencí, přípravy a možností uplatnění. Pomáhající profese.
- 5) Výchova jako rozvoj základních kvalit osobnosti v profesi sociálního pedagoga. Výchova, vzdělávání, zájmové vzdělávání, edukace. Rozvoj a výchova jednotlivých kognitivních procesů (myšlení, vnímání, pozornosti, představitosti a paměti), rozvoj nadání a tvořivosti, rozvoj charakterových vlastností člověka.

- 6) Životní styl a jeho utváření, kvalita života. Vymezení pojmů, faktory utvářející životní styl, struktura životního stylu, výchovné metody a principy, význam rodinného společenství ve výchově ke zdravému způsobu života.
- 7) Člověk, společnost a výchova ve volném čase. Pojetí a funkce volného času. Typologie volnočasových aktivit ve vztahu k věku, pohlaví, vzdělání, lokalitě a dalších proměnných. Aktivity ve volném čase, obsahová náplň, klasifikace, význam, metody a formy práce. Předmět, funkce, principy a metody výchovy ve volném čase.
- 8) Osobnost pedagoga (animátora) ve volném čase, styly vedení skupiny, klima ve skupině. Využití pedagogické diagnostiky při výchově ve volném čase. Animátor jako organizátor, chronologie přípravy celé akce, vyhodnocení, zpětné vazby, medializace atd.
- 9) Vznik a význam organizované činnosti ve volném čase v 19. – 20. stol. (YMCA, YWCA, Sokol, Junák, Pionýr, Česká tábornická unie, Liga lesní moudrosti atd.) Kritické zhodnocení vývoje po roce 1948. Přehled sdružení a organizací pečujících o výchovu ve volném čase ve vybraných evropských zemích.
- 10) Definice her a jejich atributy, výchovný význam her. Proč si (dětí) lidé hrají? Teorie hry, jejich členění. Dějiny her, proměna funkcí, motivů, postojů a cílů her v jednotlivých vývojových etapách dějin pedagogiky. Hra v pedagogických koncepcích některých představitelů (Platón, Aristoteles, Quintiliánus, J. A. Komenský atd.) a využití hry v modelech alternativního vzdělávání. Výchovný systém E. T. Setona, A. B. Svojsíka, Jaroslava Foglara a jejich pojetí hry v mimoškolních organizacích.
- 11) Jak tvořit a obměňovat hry. Hry rozvíjející myšlenkové operace, především divergentní či laterální myšlení. Hry jako prostředek a předpoklad pro tvořivý život. Hra jako cesta k řešení životních problémů. Nebezpečí hráčství (tzv. gamblerské hry), vznik závislosti a současný stav v ČR, možná řešení problému. Hra jako významný prostředek omezující dětskou kriminalitu a řešící antisociální problémy mládeže.
- 12) Tzv. hry dlouhodobé (např. celotáborové a celoroční) při práci se stálými kolektivy. Práce s literárními předlohami a jejich přeměna v motivační kostru her. Hra v pojetí globální výchovy, tzv. hry simulační a hry ekologické, výchova k trvale udržitelnému životu, hry jako prostředek k pochopení systémových vztahů v přírodě a na celém světě. Příprava a vedení akcí (výchovy, tábory a pod.). Zajišťování akce v různých oblastech: výchovné, personální, hospodářsko-ekonomické, zdravotní, technické apod.
- 13) Význam zážitku pro výchovu ve volném čase. Emoční prožívání z hlediska ontogeneze, subjektivní a objektivní nebezpečí při výchově zážitkem, zážitková terapie, význam pro primární sociální prevenci. K. Hahn a pedagogika zážitku, koncepce prožitkové terapie.

Metodologická oblast sociální pedagogiky

- 14) Vztah mezi metodologií a sociální pedagogikou. Zkušenost a empirické metody, metody hermeneutiky. Pojetí kvalitativního a kvantitativního paradigmatu. Metodologické otázky sociální vědecké komunikace a interpretace. Typy teorií, výzkumných problémů, základní typy dat.
- 15) Kvalitativní metody a pedagogické a sociální jevy. Kvalitativní metody a teorie, její sociální pojetí. Terénní výzkum. Pojetí kategorie a její kódování, dimenze. Paradigmatický model kvalitativního výzkumu. Principy kvalitativního výzkumu, výzkumný problém, zdroje výzkumných problémů, formulování výzkumných otázek.

Teoretická citlivost, definice a její zdroje (vztah mezi tvořivostí a vědou), práce s literaturou, definice pojmů.

- 16) Kvantitativní metody a zkoumání pedagogických a sociálních jevů. Pozorování (dlouhodobé x krátkodobé, introspekce a extrospekce, přímé a nepřímé, standardizované a nestandardizované). Výsledky pozorování. Reliabilita a validita pozorování, možné zdroje chyb.
- 17) Rozhovor, interwiev, beseda. Druhy (výzkumný, diagnostický, psychoterapeutický). Formy rozhovoru (individuální, skupinový atd.). Výzkumná specifika rozhovorů. Q-metodologie. Význam a použití metody (některé možné příklady), tzv. q-typy, q-třídění, minimální q-třídění, třídění strukturované a nestrukturované. Experiment. Možné využití ve vědeckém výzkumu, druhy experimentu (laboratorní, simulační, přirozený, formující), pravidla pro realizaci experimentu.

Oblast sociální patologie

- 1) Sociální patologie, deviace – definice, vymezení. Teorie sociálních deviací. Norma a řád ve společnosti. Sociálně patologické jevy a sociální kontrola. Záškoláctví jako specifický jev ve školním prostředí. Vymezení, etiologie, klasifikace, náprava, prevence. Význam a pozice výchovného poradce ve školním prostředí, řešení sociálních problémů a vztahů.
- 2) Agrese a šikana mezi dětmi. Vymezení, aktéři, etiologie, klasifikace, postup při řešení, prevence. Vliv prostředí na vznik šikany. Kriminalita a delikvence jako závažná forma sociální patologie. Vymezení, etiologie, klasifikace, náprava, prevence. Sociální důsledky pro dítě (mladistvého).
- 3) Drogy jako aktuální hrozba v životě jedince (dítěte). Analýza, prevence, náprava. Vymezení drogové závislosti a možnosti jejího vzniku u dětí. Pravidla, koncepce primární drogové prevence; protidrogová výchova.
- 4) Pedagog a jeho kompetence v oblasti sociálních patologií. Postavení a úkoly výchovně-vzdělávacích institucí při prevenci a nápravě sociálně-patologických jevů. Systém pedagogicko-psychologického poradenství v oblasti sociálních patologií.
- 5) Nástin dalších sociálně patologických jevů ohrožující jedince a společnost (poruchy chování, závislosti, bezdomovectví, prostituce, rozvodovost, násilí v rodině, agrese, xenofobie, rasismus, suicidalita; extrémní hnutí, sekty a kultury, negativní vliv společnosti masmédií, globalizace). Sociální důsledky ve vztahu k jedinci i společnosti. Možnosti řešení, sociální pomoci, předcházení.

Oblast speciální pedagogiky

- 6) Definice, historie, metody a prostředky speciální pedagogiky, tendence vývoje. Ústavní péče, funkce výchovných, speciálních výchovných a diagnostických ústavů, specifikum pedagogické práce.
- 7) Integrace a její pojetí ve školní (speciální) pedagogice. Speciálně pedagogická diagnostika, základní diagnostické postupy ve výchovné práci pedagoga, vybrané diagnostické metody pro děti školního věku. Základní pojmy (anamnéza, katamnéza, diagnóza, životní příběh apod.), hlavní oblasti speciálně pedagogické diagnostiky školního věku (hrubá a jemná motorika, grafomotorika a kresba, laterálita, rozumové schopnosti, verbální a komunikační schopnosti, citový a sociální vývoj apod.)

- 8) Vývoj péče o postižené a dějiny speciální pedagogiky, současné pojetí speciální pedagogiky a její postavení v systému věd, základní kategorie a metody speciální pedagogiky, komplexní systém péče o postižené u nás, srovnání se zahraničím.
- 9) Předmět psychopedie, etiologie, klasifikace a charakteristika jednotlivých stupňů mentální retardace, systém speciálních zařízení pro péči o postižené s MR dle jednotlivých resortů, srovnání se zahraničím. Prevence, integrace, poradenství.
- 10) Předmět logopedie. Etiologie, klasifikace a charakteristika jednotlivých řečových vad. Možnosti logopedické intervence. Narušená komunikační schopnost. Systém speciálních zařízení pro žáky s vadami řeči. Prevence, poradenství. Surdopedie – vymezení základních pojmů. Obor, cíl, metody, mezioborové vztahy, předmět zájmu. Historie péče o sluchově postižené. Rozvoj institucí, ústavů a škol pro sluchově postižené, historický vývoj koncepcí vyučování, průkopníci vzdělávání neslyšících, první ústavy pro sluchově postižené.
- 11) Předmět somatopedie. Vznik a vývoj oboru, hlavní představitelé somatopedie. Etiologie, klasifikace a charakteristika jednotlivých pohybových vad. Charakteristika jedinců s dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem. Systém speciálních zařízení pro péči o žáky s tělesným postižením. Předmět oftalmopedie. Etiologie, klasifikace a charakteristika jednotlivých zrakových vad. Možnosti reedukace a kompenzace zraku. Systém speciálních zařízení pro péči o děti, mládež a dospělé se zrakovým postižením.
- 12) Předmět SPU. Etiologie, klasifikace a charakteristika jednotlivých typů SPU. Možnosti nápravy. Metodiky, didaktiky. Systém speciálních zařízení pro péči o žáky se SPU. Prevence, integrace, poradenství.

Základní literatura z oblasti SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA – obecná část

- BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika*. Vybrané problémy. Bratislava : FF UK, 1994.
- BERGER, P. I.; LUCKMAN, T. *Sociální konstrukce reality*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.
- BERTRAND, Y. *Soudobé teorie vzdělávání*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998. 2448 s. ISBN 80-7178216-5.
- BLÁHA, A. I. *Dítě a prostředí*. - Praha : Státní nakladatelství, 1933.
- BLÍŽKOVSKÝ, B. *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi*. Ostrava : Amosium, 1992. ISBN 80-85498-18-9.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Fenomén stáří*. Praha : Panorama 1989.
- HOPF, A. *Sociální pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha : UKP PdF, 2001. 181 s. ISBN 80-7290-053-6.
- HRADEČNÁ, M. a kol. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. Praha : UK, 1995. ISBN 80-7184-015-7.
- JŮVA, V. sen. & jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno : Paido, 1997. ISBN 80-85931-43-5.
- JŮVA, V. a kol. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno : Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.
- Dětská práva*. Dokument OSN. Praha, PÚ JAK 1991.
- KOMENSKÝ, J. A. *Didaktické spisy*. Praha : SPN, 1954 (a pozdější vydání).
- KRATOCHVÍL, S. *Skupinová psychoterapie v praxi*. Praha : Galén, 1995. ISBN 80-85824-20-5.
- KRATOCHVÍL, S. *Základy psychoterapie*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-657-8.
- KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. *Člověk - prostředí, výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. 1. vyd. Brno : Paido, 2002. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

- KUHN, T. S. *Struktura vědeckých revolucí*. Praha : OIKOYMENH, 1997. 206 s. ISBN 80-86005-54-2.
- MAŇÁK, J. a kol. *Kapitoly z metodologie pedagogiky*. Brno : MU, 1994.
- MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno : MU, 1995. ISBN 80-210-1070-3.
- MORGAN, D. L. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Brno : PÚAV, 2001. 99 s. ISBN 80-85834-77-4.
- MRHAČ, J. *Řízení výchovy a vzdělávání*. Ostrava : OU, 1997. ISBN 80-7042-115-0.
- MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. - Brno : Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2511-5.
- NOVOTNÁ, V., Schimerlingová, V. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. Praha : UK, 1992. ISBN 80-7066-483-5.
- PARRY, J., CARRINGTON, G. *Čelíme šikanování*. Praha : IPP, 1995.
- PELIKÁN, J. *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava : Amosium, 1995. ISBN 80-85498-27-8.
- PELIKÁN, J. *Základy pedagogického výzkumu pedagogických jevů*. Praha : Karolinum, 1998.
- PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno : Paido, 1996. ISBN 80-85931-65-6.
- POPPER, K. R. *Logika vědeckého zkoumání*. 1. vyd. Praha : Oikoymenh, 1997. s. 617. ISBN 80-86005-45-3.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-170-3.
- PRŮCHA, J. *Pedagogická evaluace*. Brno : CDVU MU, 1996. ISBN 80-210-1333-8.
- PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky. Úvod do studia oboru*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.
- PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě: Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.
- PRŮCHA, J. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Praha : Portál, 2001.
- PRŮCHA, J. - WALTEROVÁ, E. - MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 1995, 1998, 2001.
- PŘADKA, M.; KNOTOVÁ, D. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. - Brno : Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-210-1946-8.
- SINGULE, F. *Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti*. Praha : SPN, 1992.
- SPOUSTA, V. a kol. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Brno : MU, 1994. ISBN 80-210-1007-X.
- SPOUSTA, V. a kol. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno : MU, 1994. ISBN 80-210-1275-7.
- Sociální a kulturní antropologie..* Sociologický ústav AV ČR . Praha : Sociologické nakl. Slon, 2000. ISBN 80-85850-29-X.
- Sociologické pojmosloví.* Sociologický ústav AV ČR . Praha : Sociologické nakl. Slon, 2000. ISBN 80-85850-03-6.
- STRAUSS, A.; CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Brno : Sdružení podané ruce, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X.
- STŘELEČ, S. a kol. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha : Fortuna, 1992. ISBN 80-85298-84-8.
- SVĚTLÍK, J. *Marketing školy*. Zlín : EKKA, 1996. ISBN 80-902200-8-8.

- SVOBODOVÁ, J. - JŮVA, V. *Alternativní školy*. Brno : Paido, 1996. ISBN 80-85931-19-2.
- VELINSKÝ, S. *Individuální základy sociální pedagogiky - pokus o vymezení oboru a úkolu*. - Brno : Nové školy, 1927.
- VÍTKOVÁ, M. *Integrativní školní (speciální) pedagogika*. Brno : MSD, 2003. ISBN 80-214-2359-5.
- VÍTKOVÁ, M. (ed.) *Otázky speciálně pedagogického poradenství. Základy, teorie, praxe*. Brno : MSD, 2003. ISBN 80-86633-08-X.
- VODÁKOVÁ, A.; VODÁKOVÁ, O.; SOUKUP, V. *Sociální a kulturní antropologie*. Praha : SLON a AV ČR, 2000. s. 175, ISBN 80-85850-29-X.
- KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-88-5.
- KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie II., III*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85-931-62-1.
- KLENKOVÁ, J. *Možnosti stimulace preverbálních a verbálních schopností vývojově opožděných dětí*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-91-5
- JANOTOVÁ, N., ŘEHÁKOVÁ, K. *Surdopedie. Komunikace sluchově postižených*. Praha: SPN, 1990.
- JANOTOVÁ, N., SVOBODOVÁ, K. *Integrace sluchově postiženého dítěte v mateřské a základní škole*. Praha: Septima, 1998.
- KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 2002.
- KÁBELE, F. *Rozvíjení hybnosti a řeči u dětí s DMO*. Praha, MPSV, 1986
- KÁBELE, F. *Somatopedie*. Praha: SPN, 1992
- KLENKOVÁ, J. *Logopedie I*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80 85931-88-5.
- KLENKOVÁ, J. *Symptomatické poruchy řeči*. In: VÍTKOVÁ, M. (ed.) *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998, s. 45-57. ISBN 80 85931-69-9.
- KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-84-2.
- KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L., MEDLENER, I., ŘEHŮŘEK, J., VÍTKOVÁ, M. (ed.) *Možnosti reedukace zraku při kombinovaném postižení*. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-75-3.
- MÜLLER, O. a kol. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci – VUP, 2001. ISBN 80-244-0231-9
- BARTOŇOVÁ, M. *Kapitoly ze specifických poruch učení I. Vymezení současné problematiky*. Brno: MU, 2004. ISBN 80-210-3813-3.
- ŠAFROVÁ, A.: *Specifické poruchy učení a chování*. In: PIPEKOVÁ, J. a kol.: *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno_ Paido, 1998. ISBN: 80-85931-65-6.
- MATĚJČEK, Z. *Dyslexie*. Jinočany: HaH, 1993, 1995.
- POKORNÁ, V. *Teorie, diagnostika a náprava specifických poruch učení*. Praha. Portál, 1997. ISBN: 80-86473-23-6.
- MILLAROVÁ, S. *Psychologie hry*. Praha : Panorama, 1978. 353 s.
- NĚMEC, J. *Od prožívání k požitkářství*. Brno : Paido, 2002. ISBN 80-7315-006-9.
- NĚMEC, J. a kol. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a volného času*. Brno : Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.
- PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha : Portál, 1999. (a pozdější vydání). ISBN 80-7178-295-5.
- PŘADKA, M. a kol.: *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno : MU, 1998. ISBN 80-210-1946-8.
- PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin sociální pedagogiky*. Brno : MU, 1998.
- VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. Brno : Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9.

Virtuální studovna katedry sociální pedagogiky Pdf MU [online]
<http://www.ped.muni.cz/wsocedu/>

Informační centrum pro dětskou rekreaci [online] <http://www.borovice.cz/>

Informační systém mládeže [online] <http://www.adam.cz/>

Informačních server pro příznivce prožitkových sportů [online] <http://www.outdoor.cz/>

Server prvního lanového centra v ČR [online] <http://www.lanovecentrum.cz/>

Základní literatura z oblasti METODOLOGIE SOCIÁLNÍ a PEDAGOGICKÉ

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha : Karolinum, 1998. 270 s. ISBN 80-7184-569-8.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice : Albert 1999. ISBN 80-85834-60-X.

POPPER, K., R. *Logika vědeckého bádání*. Praha : OIKOYMENH 1997. ISBN 80-86005-45-3.

KERLINGER, FRED, N. *Základy výzkumu chování : pedagogický a psychologický výzkum : Foundations of behavioral research (Orig.)*. 1. vyd. Praha : Academia, 1972. 705 s.

LEVY, DAVID, J.: *Realismus. Pojednání o interpretaci a společenské realitě*. Brno : Proglas, 1993. 189 s.

GOULD, STEPHEN, J.: *Jak neměřit člověka*. (Pojednává o výzkumu a jejich důsledcích v sociální realitě). Praha : Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-168-9.

HENDL, J.: *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-549-3.

Doplňující literatura:

GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice : příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno : Paido, 1996. 130 s. ISBN 80-85931-15.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

CHRÁSKA, M. *Základy výzkumu v pedagogice*. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. 257 s. Obsahuje bibliografii. ISBN 80-7067-798-8.

Základní literatura z oblasti SOCIÁLNÍ PATOLOGIE

ČECH, T. *Škola a sociálně patologické symptomy v projevech žáků*. In STŘELEČEK, S. (ed.) *Studie z teorie a metodiky výchovy*. Brno : MSD, 2002. ISBN 80-86633-00-4.

HRČKA, M. *Sociální deviace*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-68-0.

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-71781-231.

MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.

MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno : MU, 2001. ISBN 80-210-2511-5.

NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-432-X.

ONDREJKOVIČ, P. aj. *Sociálna patológia*. Bratislava : Veda, 2001. ISBN 80-224-0685-6.

ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

B) PEDAGOGIKA A PSYCHOLOGIE

System okruhů k SZZ je vytvořen tak, aby pokryl všechny klíčové oblasti pedagogiky a psychologie. Předpokladem pro úspěšné složení SZZ jsou nejen teoretické znalosti, ale i praktické dovednosti studentů. Ke každé otázce si studenti podle zadání připraví praktické ukázky (kasuistiky, reflexe ze svých pedagogických deníků, portfolia, analýzy zpracovaných studií, excerpta ze studia primární a sekundární literatury, výchovné a metodické postupy apod.). Komise (zkoušející) posuzuje, jak je student schopen propojit teoretické znalosti a praktické zkušenosti (příklady). Posuzuje se adekvátnost příkladů, pochopení problematiky, vhodnost metodických postupů apod. Student si losuje jednu otázku z okruhu pedagogiky a jednu z psychologie.

PEDAGOGIKA

Oblast pedagogiky:

1. Pedagogika jako věda, její struktura, vědy pomocné a hraniční. Vymezení pedagogiky a sociální pedagogiky. Východiska k poznání výchovy (charakteristika rozdílů vědy o výchově-filozofie výchovy-praktické pedagogiky) – vztah pedagogické teorie a praxe (Wolfgang Brezinka).
2. Didaktické cíle (Bloomova taxonomie, definice cíle), obsah, metody, prostředky a formy výuky, podmínky výchovy v procesu rozvoje osobnosti.
3. Předmět a obsahové zaměření filozofie výchovy. Představitelé filozofie výchovy (Radim Palouš, Jan Patočka, Jan Uher, Václav Příhoda).
4. Sociální aspekty v antické výchově (názory na společnost, výchovu mládeže, ideály, etiku, díla). Úloha a postavení mužů, žen a dětí v antické společnosti.
5. Středověký člověk a jeho svět (sociální stratifikace). Působení církevních řádů v oblasti edukační a sociální péče (františkáni, dominikáni), vliv církevních představitelů na řešení sociálních problémů (Basileos Veliký, Petr Abélard). Vznik univerzit.
6. Volný čas ve středověku. Svátky, požitky těla, hry, divadlo, lov, požitky ducha. Lidová kultura a humor, rytířská kultura.
7. Doba reformace a protireformace na pozadí výchovně vzdělávacích přístupů (sociálně historické aspekty doby, působení lidových kazatelů, přínos Jednoty bratrské, jezuitů a piaristů pro rozvoj české vzdělanosti).
8. Renesanční myslitelé o výchově (Vittorino da Feltre, Thomas More), společenské a kulturní změny raného novověku, lidé na okraji společnosti. Lidová kultura, humor, volný čas.
9. Filosofické a sociálně pedagogické myšlenky a pansofické snahy Jana Amose Komenského. Dílo madame de Maintenon. Barokní člověk a jeho svět (sociální stratifikace).
10. Charakteristika společenských změn v osvícenství, nové paradigma výchovy. Pedagogické myšlenky a činnost filantropistů (Johann Bernhard Basedow, Christian Gotthilf Salzmann), John Locke.
11. Názory a praxe předchůdců tzv. reformní pedagogiky (Jean Jacques Rousseau, Friedrich Fröbel, Lev Nikolajevič Tolstoj, Herbert Spencer), činnost utopických socialistů (Robert Owen, Ch. Fourier, Saint – Simon), Johann Friedrich Herbart.
12. Názory a praxe českých sociálních pedagogů: Karel Slavoj Amerling, Gustav Adolf Lindner, František Bakule, Inocenc Arnošt Bláha, Stanislav Velinský, Přemysl Pitter.
13. Názory a praxe světových sociálních pedagogů: Johann Heinrich Pestalozzi, Don Bosco, Herman Lietz, Anton Semjonovič Makarenko, Janusz Korczak.

14. Podstata hnutí nové výchovy a reformní pedagogiky. Hlavní směry: pragmatická pedagogika, daltonský plán, waldorfské školy, montessoriovské školy, jenský plán. Představitelé sociálně pedagogických koncepcí: Alexander Sutherland Neill, Hubertus von Schoenebeck, Paulo Freire.
15. Vzdělání a sociální spravedlnost. Rovný přístup ke vzdělání. Vzdělanostní znevýhodnění vlivem socioekonomického prostředí. Sociální, jazyková a kognitivní determinovanost vzdělávání (Jensenova teorie deficitu, Bernsteinova teorie determinovanosti, Bloomova teorie kognitivních determinant, teorie kulturního kapitálu - Bourdier).
16. Hlavní filozofické proudy 19. a 20. století a jejich odkaz v pedagogických koncepcích a směrech (reformní a experimentální pedagogika, pragmatická pedagogika, duchovněná pedagogika, neotomismus ve výchově, marxismus ve výchově, feminismus ve výchově, postmoderní myšlení ve výchově – antipedagogika, antiautoritativní hnutí).
17. Předmět, funkce, metody a význam komparativní pedagogiky. Mezinárodní instituce a odborné publikace v oblasti komparativní pedagogiky. Význam indikátorů, klasifikace ISCED, příklad konkrétních výzkumných projektů (TIMMS, SIALS atp.).
18. Kurikulum v mezinárodním pohledu, trendy, problémy, perspektivy vzdělávání. Funkce, obsah, struktura Rámcového vzdělávacího programu. Příhodova reforma jednotné vnitřně diferencované školy.
19. Ekologická výchova. Cíl, funkce, obsah, metody, teorie a přístupy (ekosociální teorie, koncepce trvale udržitelného rozvoje, hlubinná ekologie, ekologie sociální, ekologie člověka, kulturní ekologie). Principy globální výchovy.
20. Výchova v rodině, funkce a typologie rodiny, enkulturace, socializace jedince, spolupráce rodiny a školy. Problém výchovy dítěte v neúplné rodině. Názory na instituci rodiny v éře postmoderny.
21. Učitel. Pedagogické a organizační dovednosti učitele. Proces utváření sociálních kompetencí učitele. Charakteristiky učitelské profese (typologie, pedagogická způsobilost). Programy dalšího vzdělávání učitelů. Příprava učitele na výuku. Vztah učitel - žák jako vztah subjektů vzdělávání.

PSYCHOLOGIE

Oblast psychologie:

1. Psychologie a její vývoj, vymezení a společenské úkoly. Hlavní psychologické obory a jejich charakteristika. Vztah psychologie k jiným vědám, zejména k filozofii, pedagogice, sociologii, biologickým vědám a medicíně. Příklady využití psychologie v těchto oblastech. Využití psychologie v sociální pedagogice.
2. Základní psychologické koncepce: hlubinná psychologie, tvarová psychologie, behaviorismus, fyziologie vyšší nervové činnosti, humanistická psychologie, transpersonální psychologie a jejich současné hodnocení.
3. Kognitivní procesy. Čítí, vnímání, představivost, fantazie, obrazotvornost. Kategorie asociace. Asociační zákony. Kognitivní styl. Kognitivní psychologie.
4. Myšlení a řeč. Náznorné a nenáznorné v kognitivních procesech. Myšlenkové operace. Konvergentní a divergentní myšlení. Kognitivní styl. Poruchy poznávacích procesů.
5. Psychologie řeči. Řeč a jazyk. Vývoj řeči. Vztah myšlení a řeči. Poruchy řeči z psychologického hlediska. Afázie.
6. Psychologie paměti. Fáze, druhy a typy paměti. Paměť a učení. Dlouhodobá a krátkodobá paměť. Aktivní paměť. Zapamatování a zapomínání. Trénink paměti. Poruchy paměti.

7. Kategorie učení v psychologii. Druhy učení. Učení a motivace. Zákony učení. Transfer. Teorie učení. Utváření návyků, vědomostí a dovedností. Psychologické otázky poruch učení.
8. Pozornost a vědomí, jejich vymezení v psychologii. Vlastnosti pozornosti. Úmyslná a neúmyslná pozornost. Stupně vědomí. Poruchy vědomí a pozornosti.
9. Kategorie osobnosti v psychologii. Některé teoretické koncepce osobnosti. Struktura osobnosti. Vlastnosti osobnosti. Typologie osobnosti.
10. Emoce, chápání emocí a citů v psychologii. Psychofyziologie emocí. Klasifikace emocí. Afekt a nálada. Poruchy emocionality. Kultivace emocí.
11. Motivace. Aktivační faktory osobnosti (zájmy, potřeby, hodnoty, ideály). Motivy a jejich klasifikace. Pojem incentive. Aspirace.
12. Schopnosti. Klasifikace schopností. Vlohy a schopnosti. Nadání, talent. Inteligence. Měření inteligence. Poruchy schopností. Mentální retardace. Psychologie tvořivosti.
13. Temperament a charakter. Používání těchto pojmů v psychologii. Klasifikace temperamentu. Vývoj charakteru. Charakterové vlastnosti. Vůle a rozhodování. Kultivace temperamentu, charakteru a vůle.
14. Kategorie vývoje v psychologii. Předmět ontogenetické psychologie. Zákony vývoje. Metody ontogenetické psychologie. Biologické a sociální ve vývoji člověka. Periodizace psychického vývoje.
15. Období novorozence, kojence a batolete z hlediska psychologie. Deprivace a subdeprivace. Psychologické charakteristiky předškolního věku. Dětská hra a kresba. Školní zralost.
16. Psychologické otázky období mladšího školního věku a pubescence. Psychologie morálního vývoje. Diagnostika psychického vývoje.
17. Sociální skupina, její struktura a dynamika. Klasifikace skupin. Sociální situace. Sociální role. Sociální dovednosti. Sociometrie.
18. Sociální percepce. Percepční stereotypy. Atribuce. Utváření obrazu o jiném člověku. Postoje a jejich funkce. Formování a změny postojů.
19. Psychologie adolescence, rané dospělosti a dospělosti. Profesionální orientace. Utváření partnerských vztahů. Principy výběru partnera. Psychologické otázky sexuality a její vývoj.
20. Psychologie a psychohygienu rodiny. Vývojový cyklus rodiny. Konstelace členů rodinné struktury. Typologie rodin. Sternbergovo pojetí lásky.
21. Psychologie stárnutí. Stárnutí a psychické funkce. Aktivní stáří. Normální a patologické stárnutí. Sociálně-psychologické problémy stárnutí.
22. Náročné životní situace a jejich zvládnání. Únava. Druhy únavy. Princip odpočinku a relaxace. Konflikty a frustrace. Stres. Syndrom vyhoření (burnout).

Základní literatura z oblasti PEDAGOGIKA:

- BERTRAND, Y. *Soudobé teorie vzdělávání*. Praha: Portál, 1998.
- BREZINKA, W. *Východiska k poznání výchovy*. Brno: L. Marek, 2001.
- CIPRO, M. *Galerie světových pedagogů*. Praha: M. Cipro, 2002.
- DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999.
- HORKÁ, H. *Teorie a metodika ekologické výchovy*. Brno, 1996.
- HORKÁ, H. *Výchova pro 21. století*. Brno: Paido, 2000.
- KALHOUS, Z., OBST, O. a kol.. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002.
- KARNSOVÁ, M. *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. Praha: Portál, 1994.

- KUČERA, Z., ŠTVERÁK, V. *Chrestomatie z dějin pedagogiky*. Praha: Karolinum, 1999.
- KUČEROVÁ, S. *Člověk – hodnoty – výchova*. Prešov: ManaCom, 1996.
- MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno: MU, 1994.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 2003.
- MOŽNÝ, I. *Česká společnost. Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002.
- NĚMEC, J. *S hrou na cestě za tvořivostí*. Brno: Paido, 2004.
- NĚMEC, J. *Od prožívání k požitkářství : výchovné funkce hry a její proměny v historických koncepcích pedagogiky*. Brno: Paido, 2002.
- PALOUŠ, R. *K filozofii výchovy*. Praha: SPN, 1991.
- PASCH, M. a kol. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1998.
- PATOČKA, J. *Filozofie výchovy*. Praha: PdF UK, 1997.
- PELCOVÁ, N. *Vzorce lidství: filosofie o člověku a výchově*. Praha: ISV, 2001.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1998.
- PRŮCHA, J. *Pedagogická evaluace*. Brno: MU, CDV, 1996.
- PRŮCHA, J. *Učitel. Současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002.
- PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha: Portál, 1999.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2005.
- SCHOENEBECK, H. *Život s dětmi bez výchovy*. Pardubice: UP, 1997.
- SINGULE, F. *Současné pedagogické směry a jejich psychologické souvislosti*. Praha: SPN, 1992.
- SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999.
- SKALKOVÁ, J. *Pedagogika a výzvy nové doby*. Brno, 2004.
- SOLFRONK, J. *Zkoušení a hodnocení žáků*. Praha: PdF UK, 1996.
- SVOBODOVÁ, J., JŮVA, V. jun. *Alternativní školy*. Brno: Paido, 1996.
- SUP, J. *Predikce studijní úspěšnosti jako specifická součást řízení vých.-vzd. procesu*. Praha: SPN, 1986.
- SUP, J. *Cvičení vybraných pedagogických dovedností učitele*. Brno: VUT, 1988.
- TONUCCI, F. *Vyučovat nebo naučit?* Praha: PdF UK, 1991.
- TRETERA, I. *Nástin dějin evropského myšlení. Od Thalety k Rousseauovi*.
- VERDON, J. *Volný čas ve středověku*. Praha: Vyšehrad, 2003.
- VERNANT, J.-P. *Řecký člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2005.
- WALTEROVÁ, E. *Kurikulum: Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě*. Brno: MU, 1994.
- www.msmt.cz
- www.uiv.cz
- www.vup.praha.cz
- *Bílá kniha. Národní program rozvoje vzdělávání v ČR*. Praha: MŠMT, 2001.
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2003.
- *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.
- *Vzdělání a sociální spravedlnost v zemích OECD*. Praha: Gnosis, 1998.

Základní literatura z oblasti PSYCHOLOGIE

- Atkinsonová, R. L. ad. *Psychologie*. Praha: 1995.
- Nakonečný, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: 1997.
- Nakonečný, M. *Základy psychologie*. Praha: 1998.
- Řehulka, E. *Úvod do studia psychologie*. Brno: 1995.
- Řehulka, E. *Psychohygienické otázky pedagogické psychologie*. Praha: 1988.
- Řezáč, J. *Sociální psychologie*. Brno: 1998.
- Vágnerová, M. *Patopsychologie*. Praha: 1999.
- Langmeier, J., Krejčířová, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998.
- Říčan, P. *Cesta životem*. Praha: Portál, 2004.
- Sternberg, R. *Kognitivní psychologie*. Praha: Portál, 2002.

C) MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA A SOCIÁLNÍ PRÁCE

Systém okruhů k SZZ je vytvořen tak, aby pokryl všechny klíčové oblasti sociální práce a multikulturní výchovy. Předpokladem pro úspěšné složení SZZ jsou nejen teoretické znalosti, ale i praktické dovednosti studentů. Ke každé otázce si studenti podle zadání připraví praktické ukázky (kasuistiky, reflexe ze svých pedagogických deníků, portfolia, analýzy zpracovaných studií, excerpta ze studia primární a sekundární literatury, výchovné a metodické postupy apod.). Komise (zkoušející) posuzuje, jak je student schopen propojit teoretické znalosti a praktické zkušenosti (příklady). Posuzuje se adekvátnost příkladů, pochopení problematiky, vhodnost metodických postupů apod. Student si losuje jednu otázku z okruhu multikulturní výchovy a jednu ze sociální práce.

Oblast multikulturní výchovy

- 1) Multikulturní výchova – význam a poslání, základní pojmy a problémy multikulturní výchovy (stručně charakterizujte vybrané pojmy - rasismus, xenofobie, předsudek, holocaust, antisemitismus, kulturní šok, migrace), rozdíl mezi multikulturní a interkulturní výchovou, problematika předsudků a stereotypů – vybrané příklady ze světa i od nás.
- 2) Národnostní menšiny u nás a jejich situace z hlediska historie a současnosti (uveďte národnostní menšiny žijící na našem území a dvě vybrané charakterizujte v souvislosti s pojmy asimilace a integrace).
- 3) Otázka antisemitismu v historii a v současném světě; stručný pohled na nové projevy antisemitismu v souvislosti s historickým kontextem.
- 4) Migrace obyvatelstva – historie a současnost ve světovém kontextu a u nás. Azylová politika našeho státu, situace migrujících cizinců přicházejících na naše území a jejich možná integrace.
- 5) Výchova k toleranci a proti rasismu jako nezbytná součást vychovatelské a učitelské profese. Základy lidských práv, Deklarace lidských práv, interkulturní výchova.
- 6) Diskriminace některých skupin ve společnosti (homosexuální menšiny, diskriminace žen, projevy netolerance vůči handicapovaným občanům, aj).
- 7) Projevy extremismu v našich podmínkách, nebezpečí extremismu vzhledem k sociálním problémům a celosvětové situaci. Význam prevence ve školní a volnočasové výchově.
- 8) Romové, historie a současnosti, řešení romské otázky v oblasti pedagogické práce, soužití v rámci majoritní skupiny. Romové a multikulturní výchova.
- 9) Sociální pedagogika a multikulturní výchova – navrhnete možný model integrace těchto disciplín.
- 10) Souvislosti mezi multikulturní výchovou a školní pedagogikou, možnosti projektování v těchto oblastech, vzájemná integrace vzhledem ke společným cílům těchto disciplín.
- 11) Úvod do světových náboženství; křesťanství, buddhismus, islám, nová náboženská hnutí, otázka tolerance, možné konflikty související s radikalismem.

Oblast sociální práce

- 1) Sociální práce; definice, význam pro jedince a společnost, postavení v systému věd, tři základní paradigmatu sociální práce; rozdělení sociálních potřeb a otázky sociálního fungování. etický kodex sociálního pracovníka, základní práva a povinnosti sociálního pracovníka a klienta, kritéria vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem.
- 2) Etický kodex sociálního pracovníka, základní práva a povinnosti sociálního pracovníka a klienta, kritéria vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem.
- 3) Tradice sociální práce v českých zemích, charakteristika jednotlivých období od středověku po současnost, význam období první republiky, normalizace a současné trendy.
- 4) Vývoj sociální práce ve světě, významné mezníky z historického hlediska, významní představitelé, kteří vytvářeli podobu dnešní sociální práce, porovnání Evropy a USA. Charakterizujte metody sociální práce; skupinová práce, terénní sociální práce, případová studie, krizová intervence, streetwork, mediace a probace, práce s rodinou, aj.
- 5) Charakteristika jednotlivých metod sociální práce a její klientely – I. část, praktické příklady, případové studie z oblasti jednotlivých metod; případová práce, poradenství, práce s rodinou, krizová intervence.
- 6) Charakteristika jednotlivých metod sociální práce a její klientely – II. část, skupinová práce, terénní sociální práce, streetwork, mediace a probace, práce s menšinami, aj. Každá metoda bude charakterizována případovou studií, představena prostřednictvím klientů a praktických příkladů.
- 7) Syndrom vyhoření v pomáhajících profesích, náročnost sociální práce a její potřebnost v kontextu společenských problémů. Základy supervize pomáhajících profesí.
- 8) Charakteristika extrémních a problémových životních situací a zásahy v rámci sociální práce. Sociální problémy jednotlivců, rodin a určitých skupin ve společnosti; bezdomovectví, složité situace v životě ženy, děti a mládež jako ohrožené skupiny, lidé s odlišnou sexuální orientací, uprchlíci, problémy seniorů, prostitute, sekty, romská problematika, aj.
- 9) Sociální prevence, definice, základní úkoly, prostředky, druhy podle obsahového zaměření a okruhu adresátů, pojetí prevence v našich podmínkách. Velká témata sociální práce ve světě (uveďte a charakterizujte), stručné zamyšlení nad vývojem do budoucnosti.
- 10) Souvislosti mezi sociální prací a prací asistenta pedagoga, základy sociální práce jako určité kompetence pedagoga a asistenta pedagoga.

Základní literatura z oblasti MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova*. 1. vyd. Praha : ISV, 2001. 211 s. ISBN 80-85866-72-2.

ŠIŠKOVÁ, T. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. 1. vyd. Praha : Portál, 1998, 203. s. ISBN 80-7178-285-8.

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha : Portál, 1998.1. vyd. 144 s. ISBN 80-7178-250-5.

Základní literatura z oblasti SOCIÁLNÍ PRÁCE

KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-318-8.

MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-71782-262.

MATOUŠEK, O. *Práce s rizikovou mládeží*. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-064-2.